

A kötetet két nagy függelék rész zárja. A hatodik fejezet az *Elsődleges források és szakirodalom* részletes jegyzéke, amely jól mutatja a munka forrásgazdagságát és tudományos megalapozottságát. A hetedik fejezetben a kutatás során létrehozott *Munkatáblázatok* találhatóak. Ezek nem csupán a kutatás dokumentációját jelentik, hanem mintául is szolgálhatnak a hasonló jellegű elemzésekhez.

Bár a rendszerváltás óta a tankönyvkutatás egyre nagyobb figyelmet kap, a 19. század végi és 20. század eleji tankönyvek eddig többnyire csak mellékszereplőkként jelentek meg a tudományos diskurzusban. A dualizmus kori magyar középiskolai történelemtankönyvek Európa-képének átfogó, módszeres vizsgálata pedig mindeddig hiányzott a hazai szakirodalomból. Molnár-Kovács Zsófia munkája ezt a hiányt pótolja azzal, hogy történeti, pedagógiai és művelődéstörténeti szempontokat ötvözve tárja fel, miként jelent meg Európa és az „európaiság” fogalma a korszak középiskolai oktatásában, és milyen szerepet játszott a történelmi tudat formálásában.

A kötet alapvető szakirodalmi források mindazok számára, akik a magyar oktatástörténet, tankönyvkutatás, identitásképzés vagy az „Európa-kép” történeti alakulása iránt érdeklődnek. A mű módszertani apparátusának részletessége példaértékű lehet más történeti-tartalomelemzések számára is. Molnár-Kovács könyve nem csupán múltfeltáró munka, hanem hozzájárul a jelen európai identitásdiskurzusainak történeti megértéséhez is.

Szabó L. Dávid

Polgár Anikó–Keserű József–Lőrincz Gábor–H. Nagy Péter (szerk.): *Didicisse fideliter artes. Köszöntő kötet Szabó András tiszteletére. Komárom, Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, 2024, 278 p.*

„Híven elsajátítani a tudományt” (8. p.) – olvashatjuk a *Didicisse fideliter artes* című kötet előszavában a kötet cím magyarázatát.

Az címadó idézet Szenci Molnár Albert *Discursus de summo bono* című művéből származik, és a választás tudatosan esett erre a műre s az idézetre, a kötet apropója ugyanis Szenci Molnár életművének avatott kutatója, Szabó András kerek, hetvenedik születésnapjára köszöntése volt 2024-ben. Ebből kifolyólag a cím nemcsak frappánsan illeszkedik a köszöntés szándékához, hanem utal a professzor úr Szenci Molnárhoz való kötődésére is.

A kötetben 18 szerző tanulmányát olvashatjuk, iskolatörténettől kezdve a popkultúrán át egészen a nyelvészetig számos témáról. A tanulmányok öt fő fejezetben oszlanak el, egy-egy témakör alá csoportosítva, melyek most a teljesség igénye nélkül kerülnek bemutatásra.

Az első rész címe *Reformáció, iskolatörténet, pedagógia*, s ez jól lefedi a tárgykörét, hiszen az ide tartozó három tanulmány a fejezet egy-egy témájával foglalkozik. Az első dolgozat Lévai Attila munkája, *A csendes ellenreformáció megnyilvánulásai a történelmi komáromi egyházmegyében* címet viseli: a felekezeti kérdéseket és a felekezetek közti konfliktusok kérdéskörét firtatja. Már a kortörténeti bemutatóból is kiérződik a protestánsokkal szembeni (nem túl) csendes elnyomás, ám az ezt követő részben olyan konkrét megnyilvánulásokkal találkozhatunk, melyek bizonyítják a református egyház helyzetének ellehetetlenítését. Református lelkészek és prédikátorok elűzésére és megveretésére, templomok bezáratására vagy akár lerombolására, községek katonai megrohanására és még sok hasonló sérelmezésre találunk példát.

Ezt követi Simon Szabolcs *Adalékok az Eperjesi Evangélikus Kollégium hagyományához* című tanulmánya, melynek kiindulópontja Zeman László *Gymnasiológia* című tanulmánykötete. Zeman életpályájának rövid ismertetése után az említett kötetről olvasva betekintésünk az Eperjesi Evangélikus Kollégium akkori (20. századi) életébe, nemkülönben párhuzamba kerül a zemani életmű és érdeklődési kör.

Ezt a fejezetet Strédl Terézia *A kulcskompetenciák vizsgálata az egyetemistáknál* című

tanulmánya zárja. Az elméleti alapok bemutatása után egy empátiavizsgálat eredményeibe nyerünk betekintést. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának hallgatóit kétszer vetették alá a vizsgálatnak: a felvételük után, majd a végzős évükben. Hipotézisük, mely szerint a végzős hallgatók empátiaszintje magasabb lesz – ezzel együtt az a feltevés is, hogy az egyetem hozzájárul ehhez a szintnövekedéshez – beigazolódott.

A következő fő fejezetet (*Antikvitás, műfordítás-történet, hatástörténet*) Polgár Anikó dolgozata nyitja *A variánsok szerepe Devecseri Gábor fordításszemléletében és fordítói gyakorlatában*, melyben Devecseri Homérosz-fordításain keresztül kapunk rálátást a fordításvariánsok működési mechanizmusára, és olvashatunk a variánsok felértékelődésének okairól is az újabb filológiában. Devecseri szövegvariánsai a folytonos javításoknak, átírásoknak köszönhetőek, melyekkel nemcsak a két homéroszi eposzt kötötte össze, hanem a megannyi homéroszi himnusz is. A különböző változatok közel 150 000 verssort eredményeztek. Az elméleti megállapítások mellett konkrét példákat olvashatunk a fordításvariánsokból, melyek bizonyítják e szövegek lezáratlanságát. A tanulság: a tökéletes fordítás helyett célszerűbb a variánsok dinamikájára összpontosítani.

Ugyanitt Gaál Némety Alexandra az *Adj már csendességet* című Balassi-vers angol fordítási kérdéseit és megoldásait vizsgálja George Szirtes átültetési mentén; a tanulmány címe: *Renezánsz kincsek modern köntösben*.

Harmadikként ehhez a blokkhoz tartozik Csehy Zoltán *Anakreón pulzusa* című tanulmánya is, melyben szerzője az anakreóni hagyomány megjelenését vizsgálja két kortárs költő, Géher István és Kovács András Ferenc műveiben. Anakreón költészetének nyomai markánsan megtalálhatóak a modern és posztmodern költészetben, ám a költők eltérő módokon és különböző indíttatásból nyúlnak a formához, így a végeredmények is teljes eltérőek lesznek. A tanulmány bizonyítja, hogy „Anakreón pulzusa” még mindig lüktet költészetünkben.

A gyűjtemény harmadik része: a *Populáris kultúra, sci-fi, weird irodalom*. Ide tartozik Benyovszky Krisztián dolgozata (*Jelmezpróba a Baker Streeten. Etnikai sztereotípiák vizsgálata Arthur Conan Doyle Botrány Csehországban című novellájában és Petr Kopl képregény-adaptációjában*), mely elemzés az etnikum ábrázolásának verbális és vizuális jelölészetevőire mutat rá.

H. Nagy Péter a *Közelképek a technológiai végtelenben (A harmadik Star Wars-trilógia vizuális retorikája)* című dolgozatában a legújabb filmtrilógia látványtechnikai elemzését ismerteti az olvasókkal. A rövid bevezetésből megismerhetjük a filmsorozat hatalmas sikerének lehetséges titkait, melyek az új trilógiában egy újabb sikerfaktorról bővültek: az érzékelés megújulásával. A tanulmányban az adott látványtechnikai mozzanatok – ha már úgy is a vizualitás áll a fókuszban – képek is kísérik, melyek segítik a jelenségek bemutatását.

Ugyanitt Keserű József *Az elképzelt és a lehetséges* címmel Markovics Botond sci-fijeit taglalja. A bevezetés rövid ismertetést nyújt a science fictionról, majd a magyar sci-fik aktuális helyzetéről is, a sort néhány adat zárja Markovics Botond életművéről. Ezt követően a Markovics-regények témakörei szerint négy fogalomkörre kerül a hangsúly. A szerző elsőként a transzhumanizmus kérdését taglalja a vonatkozó regények mentén, a fogalomról konklúziójaként talán a következőt vonhatjuk le: „amíg azon gondolkodunk, mik vagyunk, addig mindenképp emberek.” (136. p.) Az időutazásról szóló körben a szerző Markovics két összefüggő regényét elemzi: ezek ugyanis sajátosan kezelik az időutazáshoz köthető paradoxonokat – és Keserű egy lábjegyzetben még humorosan ki is emeli az egyik ilyen (137. p.). A *Xenológia* című szakaszban az emberek és idegenek közti sajátos interakciókkal ismerkedhetünk meg, a tanulmány zárata pedig az „emberiség végső ellenségét”, a halált kijátszani próbáló – és bizonyos tekintetben sikeresen kijátszó – emberekről, illetve jogi korlátozásukról szól. A szerző az összegzésben reményét fejezi ki, hogy a közeljövőben az

ilyen és ehhez hasonló sci-fi-művek az irodalomoktatásban is helyet kapnak majd.

Baka Vida Barbara *A pokol helyreállítása* című dolgozata a weird fiction magyar képviselőjének, Veres Attilának egy novelláskötetét elemzi. A bevezetésben bepillantást nyerünk a magyar weird fiction helyzetébe, majd az ehhez kapcsolódó terminusok is tisztázásra kerülnek. Eszerint a weird fiction definiálása egyáltalán nem egyszerű feladat, hiszen nem lehet olyan mértékben körülhatárolni, mint a legtöbb zsánert. A legegyszerűbb abból kiindulni, hogy a weird szó magyarul furcsát jelent, s az ilyen művekben számtalan furcsasággal találkozhatunk. Ez az irányzat egyébként egyik fő népszerűsítőjéhez, Lovecraft nevéhez kötődik. A new weird fiction kifejezés definiálásában a tanulmány szerzője több éves kutatómunkájára támaszkodik. Megtudjuk, a Veres Attila-novellák nem függetlenek egymástól, ám közös referenciapontok híján ez a kapcsolat nem mindig magától értetődő: *A valóság helyreállítása c. Veres-kötet* keretes szerkezetét két „antinovella” adja, melyek egyike sem tekinthető hagyományosnak, az első ugyanis figyelmeztetés, a másik pedig interjú a szerzővel.

A következő blokkot – *Gyermekirodalom, ifjúsági irodalom, gender* – Baka L. Patrik dolgozata (*A baziliszkusz és a paradicsommadár titkai*) nyitja, amely Ruff Orsolya *Volt egy ház* című gyerekmeseregényét elemzi. A regényben a karaktereken túl a cselekmény közege – maga a ház – is kiemelten fontos szerepet játszik a történetben, ennek állapota ugyanis párhuzamban áll a szereplők állapotával, annak változásával: a romos házban megtört, traumák által emésztett emberek lépnek a feldolgozás fázisába, ezzel együtt megkezdődik az épület felújítása is. Továbbá ez az a hely, amely összeköti a jelent a múlttal (vagy múltakkal). Az egyes jelenetek valójában teljesen reálisak, de a gyereknézőpont miatt gyakran vegyülnek szurreális elemekkel. A tanulmány az egyes észrevételek bemutatásával konkrét idézeteket is hoz a regényből, így az olvasó is betekintést nyerhet a változatos jelenségekbe.

A sort Petres Csizmadia Gabriella folytatja a *Multilingvális és hibrid nyelvű kortárs gyerekkönyvek vizsgálata* című dolgozatával. A szerző olyan kortárs gyerekirodalmi műveket vizsgál, melyekben fontos szerepet játszik a nyelvválasztás, a nyelvek váltogatása, keverése. A szerző összegezi a kortárs irodalmi szövegek és a transzkulturális jelenségek egyre erősödő kapcsolatát, majd ennek a kapcsolatnak a nyelvválasztás kérdéseivel foglalkozó ágát mutatja be. Mindegyik jelenséghez hoz szerkezetük mellett a célcsoportjukban is különböző gyerekirodalmi példát.

Kurucz Anikó tanulmánya (*„Hegedűk sírnak a bőrzeke alatt”. Gondolatok a Szevasz című antológiáról*) a Péczely Dóra által szerkesztett 2021-es, kortárs magyar szerzők novelláskötetét vizsgálja az ifjúsági irodalom, didaxis, kortárs novella, esztétikai akkulturáció kulcsszavak mentén.

Ugyanebben a részben kapott helyet Szabó L. Dávid *Szabó Magda Abigél című regénye és a női irodalmi hagyomány* című dolgozata. Bevezetésében a női nézőpont, a női irodalom és a női műfajok kérdéskörével foglalkozik a szerző, aztán áttér a lányregény kérdéseire és bemutatja, hogy a zsáner definiálása korántsem problémamentes. Az *Abigél*-ről Szabó L. megállapítja, hogy a mű nem tekinthető tisztán lányregénynek, mivel több regénypoétikai hagyomány elemei ötvöződnek benne.

E negyedik fő fejezetet Katona Nikolas dolgozata (*Szivárványtöredékek az angol és az amerikai irodalomból*) zárja, ennek központi témája a queer fogalma és annak kialakulása, amihez a szerző két regény és egy novelláskötet részletes elemzését nyújtja.

A kötet utolsó összeállítás a *Nyelvészet, stílusztika, helyesírás* címmel három tanulmányt hoz, melyek közül az elsőt emelném ki. A *Módszertani megfontolások az iskolai és óvodai nyelvi tájkép kutatásához* szerzőhármasa, Istók Béla, Lőrincz Gábor és Török Tamás apropóként frappáns módon éppen az ünnepelt, Szabó András egy nyelvitájkép-elem lehetséges értelmezéseiről szóló facebook-

bejegyzését választotta („eladó nőt keresünk”). Hiánypótló dolgozat, hiszen ez a terület viszonylag alulreprezentált, annak ellenére, hogy a nyelvi tájkép Magyarország határain túl a nyelvészet egyik legnépszerűbb kutatási területe lett. A témafelvezetést követően bebizonyosodik, hogy valóban nem régi tudományterületről beszélünk. A szerzők tehát tisztázzák a szakterminológiát és bemutatják a nyelvi tájkép színtézódését az iskolai közegben, végül a lehetséges vizsgálati módszerekkel és technikákkal ismerkedhet meg az olvasó.

Lőrincz Julianna dolgozata (*Petőfi Sándor lant és kard motívumai ismétléses alakzatokban*) a Petőfi költői és prózai szövegeiben ismétlődő motívumokat vizsgálja, előbb a konvencionálisakat, majd a címbe foglalt kettőt.

A kötetzáró közleményben (*A Körmendikódex helyesírásáról*) Vörös Ottó középmagyar korban keletkezett Körmendikódex néhány helyesírási vonatkozását ismerteti.

A kötetben olvasható tanulmányok mindegyike érdekes, értékes, informatív, kifejezetten alkalmas tehát arra, hogy további vizsgálatok, kutatások kiindulópontja legyen. Szabó András életműve előtt méltóképpen tisztelegtek a Selye János Egyetem oktatói és doktoranduszai, s hozzájuk csatlakoztak néhányan a szlovákiai magyar tudományosság jeles személyei közül, a pozsonyi, nyitrai és az eperjesi egyetem jelenlegi oktatói is.

Jezsó Emil

Galeotto Marzio: De doctrina promiscua. Critical edition with Introduction and Notes by Enikő Békés. Firenze, SISMEL, Edizioni del Galluzzo, 2024, 322 p. /Micrologus Library, 119./

Galeotto Marzio szélesebb körben elsősorban a *De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis Matthiae regis* (Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv, ford. Kardos Tibor, 1977) című Mátyás-dicsőítő anekdotafüzérről ismert, noha számos

tudományos művet is írt, és latin költészetének is vannak viszonylag jelentékeny megnyilvánulásai. Galeotto Marzio tudományos tevékenységének megítélése kezdettől meglehetősen ellentmondásos volt. Ma a padovai Pietro d’Abanóhoz köthető averroista, arisztotelianus hagyomány ápolójaként és folytatójaként tartjuk számon. A tudományos narratívák kultúrtörténeti megítéléseinek modern változásai nagyban elősegítették az eszmetörténeti beágyazás sikerét, de az sem mellékes, hogy az asztrológiai, illetve az asztrológiához köthető orvostörténeti kutatások kiszabadultak abból az egyirányú tudományos narratívából, melyet a folytonosan progresszív, uralkodó tudományos paradigmához való gyakorlatias viszony határozott meg. Ahhoz, hogy az asztrológia vagy fiziognómia komoly, kultúrtörténeti helyének és szerepének árnyaltabb aspektusait is lássuk, hogy ezeket a megismerési és gondolkodási formákat egyáltalán azonosítani tudjuk más terepeken is, például a történetírásban, a képzőművészeti ábrázolásokon, de akár a költői képekben és metaforarendszerekben is, nagy szerepet játszott az a kulturális gyakorlatokra fókuszáló fordulat, melynek kimagasló eredménye Békés Enikő *Asztrológia, orvoslás és fiziognómia Galeotto Marzio műveiben* című monográfiája (Budapest, Balassi, 2014).

Békés Enikő szövegkiadása, Galeotto *De doctrina promiscua* (magyar fordítása körülbelül Vegyes tudományokról vagy Tudományos egyveleg lehetne) művének kritikai szövege nemzetközi jelentőségű esemény, hiszen ez a mű első, a szöveg hagyományt a legalaposabban feltérképező, emendált, teljes, alapvető jelentőségű kiadása. Az asztrálorvoslási értekezésnek két kézírata van: az egyik a firenzei kézirat, a másik (mely a firenzei alapján készült) a vatikáni. Fontos forrás még L. Torrentinus 1548-as kiadása, mely a Medici-könyvtárban található kézirat korrekcióján alapszik. A szövegkiadástörténetben fontos szerepet játszik Mario Frezza is, aki viszont nem ismerte a vatikáni kéziratot, és a műből csak részleteket publikált. Békés Enikő kitűnő latin szövege nyilvánvaló alapja lesz mind a